

Môn văn

TaiLieu.vn

TaiLieu.vn

TỦ SÁCH SỬ PHẠM CÁNH BUỒM

**CẨM NANG
SỬ PHẠM**

Tập 3

MÔN VĂN

(Bậc tiểu học - Chương trình Giáo dục Hiện đại)

Nhà xuất bản Tri thức – Hà Nội, 2013

.....

**Giáo dục Tiểu học ổn định và bảo đảm chất lượng
thì toàn bộ nền giáo dục mới được ổn định,
mỗi gia đình ổn định, cả xã hội cùng ổn định.**

.....

CẨM NANG SƯ PHẠM – MÔN VĂN
© Nhóm Cánh Buồm, 2013

Bản quyền tác phẩm đã được bảo hộ. Mọi hình thức xuất bản, sao chụp, phân phối dưới dạng in ấn hoặc văn bản điện tử mà không có sự cho phép của Nhóm Cánh Buồm là vi phạm bản quyền.

Liên lạc:

Chương trình Giáo Dục Hiện Đại – Nhóm Cánh Buồm

Email: lienhe@hiendai.edu.vn

Website: www.canhbuom.edu.vn

Chịu trách nhiệm bản thảo:

PHẠM TOÀN, NGUYỄN THỊ THANH HẢI
và ĐÌNH PHƯƠNG THẢO

Minh họa:

NGUYỄN PHƯƠNG HOA

Đôi lời với bạn dùng sách

Bạn thân mến, đây là loại sách gì?

Đây là sách sư phạm, hướng dẫn cách dùng bộ sách tiểu học của nhóm Cánh Buồm.

Đặt tên sách là *Cẩm nang sư phạm* vì nó thiết thực, dễ hiểu, giản dị, bạn sẽ tự đọc sách này và tự huấn luyện mình.

Song song với bộ cẩm nang này ở dạng sách in trên giấy là những bài học sư phạm thực hành công bố trên trang mạng www.canhbuom.edu.vn của chúng tôi.

Sách này viết cho ai?

Sách này viết cho tất cả những ai muốn trực tiếp tham gia vào công cuộc giáo dục nước ta. Cụ thể, đó là:

1. Những giáo viên đang đứng lớp muốn dùng sách Cánh Buồm để tự mình nâng cao chất lượng cho học sinh của mình;
2. Những phụ huynh muốn nâng cao chất lượng cho con em mình;
3. Những giáo viên sư phạm và những nhà nghiên cứu muốn thử nghiệm giải pháp cho một nền Giáo dục hiện đại.

Bạn nên ghi nhớ lời dặn căn bản này:

.....

Sư phạm hiện đại tổ chức hoạt động tự học của trẻ em!

.....

Bộ sách Cẩm nang sư phạm Cánh Buồm gồm 4 tập:

1. Tập 1: Giải thích Giáo dục Hiện đại là gì?
2. Tập 2: Hướng dẫn dùng sách Tiếng Việt
3. Tập 3: Hướng dẫn dùng sách Văn
4. Tập 4: Hướng dẫn dùng sách Lối sống

Tập 3 này hướng dẫn bạn tổ chức cho học sinh **tự học môn Văn** ở bậc tiểu học.

TaiLieu.vn

.....

**Ở bộ sách Cánh Buồm chương trình học in ngay ở bìa sách,
nêu rõ mục tiêu – nhiệm vụ của năm học đối với từng bộ môn**

.....

- Các em cần biết rõ nhiệm vụ học tập cả năm của mình.
- Giáo viên cần biết rõ để tổ chức cho học sinh thực hiện nhiệm vụ học tập cả năm của các em.
- Phụ huynh cần biết rõ để theo dõi nhiệm vụ học tập cả năm của con em mình.

.....

**Cuốn sách cẩm nang này hướng dẫn bạn tổ chức cho học sinh
tự học môn văn ở bậc tiểu học theo bộ sách Cánh Buồm**

.....

Sách được chia làm hai phần

- Phần một: Tổng quan về sự phạm và việc tổ chức học văn ở bậc tiểu học
- Phần hai: Cách tổ chức hoạt động học văn Cánh Buồm từ lớp 1 đến lớp 5
Gồm hai nội dung chính:
  - Những yêu cầu sự phạm chung trong cách tổ chức việc học Văn
  - Một số bài thiết kế giờ học mẫu

Chúc các bạn thành công!

Phần 1

Tổng quan về sư phạm và việc tổ chức hoạt động học môn văn ở bậc tiểu học

I. Hoạt động sư phạm theo quan điểm Giáo dục hiện đại

Hoạt động dạy học theo truyền thống là sự truyền thụ kiến thức của người dạy cho người học. Sự truyền thụ đó là một chiều và hình thức chủ yếu là giảng giải.

Thời phong kiến, các thầy đồ thể hiện rõ quyền uy tối thượng của mình đối với học trò từ chỗ ngồi đến cây roi và đặc biệt là kiến thức.

Ngày nay, việc học ở nhà trường thoát nhìn đã khác hoàn toàn so với ngày xưa, có trường lớp, phấn bảng, sách vở, đồ dùng học tập... Đặc biệt giáo viên nắm trong tay nhiều loại phương tiện dạy học hiện đại như máy tính, máy chiếu... nhưng cách dạy – cách học thì gần như không thay đổi, và hậu quả là sản phẩm giáo dục qua các thời kỳ cũng không mấy khác nhau.

Giáo dục hiện đại thay đổi quan niệm dạy học, coi việc dạy học không còn là truyền thụ kiến thức mà là tổ chức hoạt động học cho người học tự tìm ra kiến thức. Từ đó, các em học được phương pháp học để có thể tự học suốt đời.

Hoạt động học mà người dạy tổ chức ở nhà trường là một chuỗi hoạt động, trong đó, theo sự dẫn dắt, tổ chức của giáo viên, người học từng bước tự tạo lập ra khái niệm, tự luyện tập và tích lũy. Hoạt động đó diễn ra hai chiều tương tác bình đẳng giữa thầy – trò, trò – trò.

Thay cho lời giảng giải, các hoạt động học trong mỗi tiết học diễn ra bằng các **việc làm** sau:

- **Việc 1:** giao nhiệm vụ. Giáo viên giao nhiệm vụ của tiết học cho học sinh thực hiện. Kết thúc công việc này là một sản phẩm do chính tay học sinh làm ra (tìm ra).
- **Việc 2:** làm mẫu thao tác học. Giáo viên làm mẫu cái thao tác học để nhờ đó mà hoàn thành nhiệm vụ (tạo ra sản phẩm) – ví dụ làm mẫu thao tác phát âm, thao tác phân tích...

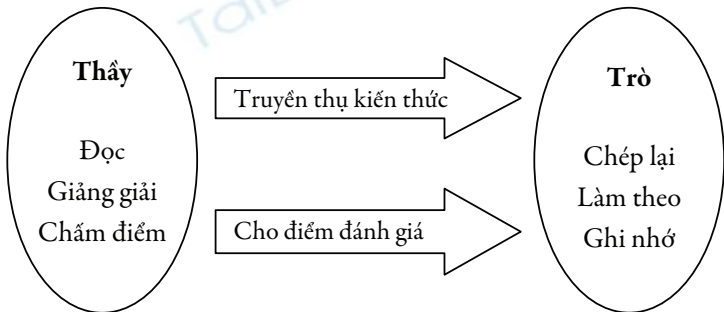
Tiếp đó, học sinh tiến hành các thao tác học, được chia ra như sau:

- **Thao tác với vật thật để học cách phân tích mẫu.**
  - **Thao tác vật chất, cụ thể, bằng cơ bắp với các vật liệu – có kèm theo lời nói mô tả thao tác mình đang tiến hành.**
  - **Thao tác thầm, nhắm mắt nghĩ trong đầu những việc đã làm, suy nghĩ về kết quả đã tìm ra.**
- **Việc 3:** thu hoạch. Học sinh tự trình bày những điều đã tìm ra. Việc ghi lại các kết quả (sản phẩm) không nhất thiết phải bằng lời, hoặc bằng cách ghi bài, càng không

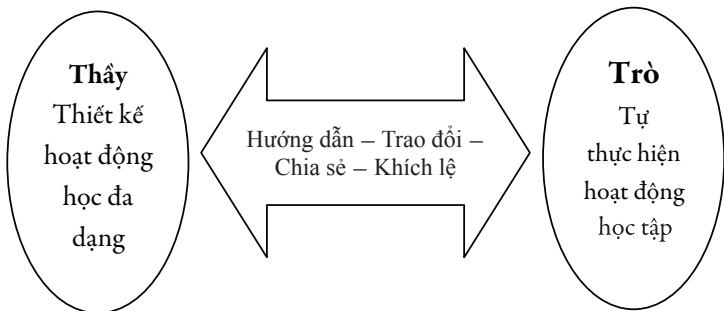
bao giờ bằng cách chép bài theo lời tóm tắt của giáo viên. Học sinh sẽ tự ghi lại sản phẩm của mình bằng vài cách, ví dụ:

- Tự “ghi” bằng đóng kịch, kịch câm, kịch nói.
- Tự “ghi” bằng vẽ, vẽ tranh, làm tranh truyện.
- Tự ghi bằng sưu tầm, điều tra.
- Tự ghi bằng tổ chức tranh luận, thậm chí tự tổ chức diễn đàn Hội thảo khoa học (từ lớp 5).
- Tự “ghi” nhận thức bằng lời nói và sau đó là bài tự viết.

GIÁO DỤC TRUYỀN THỐNG

GIÁO DỤC HIỆN ĐẠI

II. Vấn đề dạy Văn trong nhà trường

1. Tại sao lại học môn văn?

Hầu như ai cũng phát biểu được rằng “Học văn là học làm người” mà không thấy được việc “học làm người” của môn văn khác như thế nào so với việc “học làm người” của các môn khác. Xác định việc học văn để làm gì sẽ khiến người dạy văn quyết định dạy cái gì và dạy như thế nào.

Môn văn từ xưa tới nay vốn rất được coi trọng ở đất nước ta. Chế độ khoa cử thời phong kiến đào tạo và lựa chọn nhân tài chủ yếu chỉ dựa trên việc học và thi môn văn qua việc làm thơ, ứng đối... Trong bài thơ dạy trẻ con học chữ nho còn khẳng định rõ “Thiên tử trọng hiền hào – Văn chương giáo nhĩ tào” (*Nhà vua trọng kẻ hiền – Lấy văn chương dạy chúng mày*)...

Trong nhà trường ngày nay, môn văn vẫn được xếp vào một trong những “môn chính” nhưng nội dung dạy học thì đã khác và cũng được gọi bằng một cái tên khác: Ngữ văn. Môn Ngữ văn xác định mục tiêu là “giúp học sinh cách thức tiếp nhận và tạo lập các văn bản; coi trọng không chỉ văn chương hình tượng mà còn các loại văn bản khác đa dạng và gần gũi hơn với cuộc sống đời thường”. Quan điểm này đã khiến người học lạc lối trong lãnh địa của từng môn và góp phần nảy sinh chán ghét văn chương do không xác định được mục tiêu môn học.

Chương trình Giáo dục hiện đại của nhóm Cánh Buồm không nhập chung “văn” và “ngữ”. Đó là hai lĩnh vực hoàn toàn khác nhau. “Ngữ” thuộc lĩnh vực khoa học (khoa học

ngôn ngữ), học sinh học ngôn ngữ với phương pháp chiếm lĩnh một môn khoa học, còn “Văn” thuộc lĩnh vực nghệ thuật (nghệ thuật ngôn từ) nơi học sinh tiếp cận theo con đường nghệ thuật. Học ngôn ngữ, người học phải chiếm lĩnh được phương pháp học ngôn ngữ, gửi trong hệ thống đối tượng của ngôn ngữ: âm, từ, câu, văn bản và các ứng dụng ngôn ngữ. Cái đọng lại cuối cùng của môn học này là tư duy khoa học ngôn ngữ (tư duy phân tích).

Đối tượng văn đích thực là cái tình cảm người được gửi gắm trong cách biểu đạt ngôn ngữ mang tính nghệ thuật. Học văn để có một tấm lòng đồng cảm trước cuộc đời và giúp các em chiếm lĩnh được phương pháp học văn gửi trong con đường làm ra một tác phẩm nghệ thuật của người nghệ sĩ (ngữ pháp nghệ thuật). Và cái đọng lại cuối cùng ở người học là một tâm hồn nhân văn và cách biểu đạt đầy tính nghệ thuật. Học văn, xét đến cùng, là để trẻ em biết cách làm ra cái Đẹp.

Làm ra cái đẹp nghệ thuật không phải chỉ là lãnh địa của riêng văn học, chúng ta chọn học môn văn như là cái mẫu để học tất cả các môn nghệ thuật khác. Văn sở dĩ có thể đem ra học như một cái mẫu về giáo dục nghệ thuật vì quá trình làm ra nó bao hàm toàn bộ các bước, các thao tác của người nghệ sĩ khi làm ra tác phẩm nghệ thuật với một chất liệu sẵn có (ngôn từ), dễ dàng lưu trữ, di chuyển...

Học Văn ở bậc tiểu học nhằm mục đích gì?
Học Văn là học cái MẪU để Giáo dục Nghệ thuật
nhằm

- **Tự tạo ra TÌNH CẢM nghệ thuật**
- **Tự trang bị NGỮ PHÁP nghệ thuật**
- **Để có TƯ DUY NGHỆ THUẬT**
- **Để biết cách làm ra cái ĐẸP nghệ thuật**

2. Chương trình học môn văn ở bậc tiểu học

Chương trình hiện hành không có môn văn cho bậc tiểu học. Hiện nay, nhà trường tiểu học chỉ dạy học sinh môn Tiếng Việt với các phân môn: Tiếng Việt, Tập làm văn và Văn học, nhưng phần Văn học không có bài học riêng mà nhập chung vào vật liệu của Tiếng Việt. Mục tiêu việc học văn ở tiểu học hiện nay vẫn chỉ dừng lại ở mức độ sau:

– Lớp 1: Một số đoạn văn, bài văn, bài thơ về nhà trường, gia đình, thiên nhiên, đất nước.

– Lớp 2: Một số đoạn văn, bài văn, bài thơ ngắn về cuộc sống của thiếu nhi trong gia đình, trường học, về thế giới tự nhiên và xã hội.

– Lớp 3: Một số đoạn văn, bài văn, bài thơ ngắn về lao động sản xuất, văn hóa xã hội, bảo vệ tổ quốc; nhân vật trong truyện, vần trong thơ.

– Lớp 4: Một số đoạn văn, bài văn, bài thơ, màn kịch về thiên nhiên, đất nước con người, và một số vấn đề xã hội có tính thời sự; sơ giản về cốt truyện và nhân vật, lời kể chuyện và lời nhân vật.

– Lớp 5: Một số đoạn văn, bài văn, bài thơ, màn kịch về tự nhiên, xã hội, con người (chú trọng các văn bản về quyền và nghĩa vụ công dân, quyền trẻ em, tình đoàn kết hữu nghị giữa các dân tộc, bảo vệ hòa bình, bảo vệ môi trường); đề tài, đầu đề văn bản.

Tất cả đều nhằm hướng đến mục tiêu cao nhất của môn Tiếng Việt là hình thành bốn kĩ năng: Nghe – nói – đọc – viết cho học sinh; từ đó học sinh có thể sử dụng thành thạo tiếng mẹ đẻ, phục vụ các vấn đề giao tiếp trong cuộc sống.

(Dẫn theo Chương trình Giáo dục phổ thông – cấp Tiểu học – Bộ Giáo dục và Đào tạo ban hành theo Quyết định số 16/2006/QĐ–BGDĐT ngày 5/5/2006 của Bộ trưởng Bộ giáo dục Đào tạo – NXB Giáo dục Việt Nam, 2006).

Theo nội dung trên, có thể thấy, trong suốt giai đoạn tiểu học, học sinh không hề được học Văn theo đúng nghĩa là một môn nghệ thuật. Vậy đợi đến lúc nào các em mới được học?

Chương trình Giáo dục hiện đại tách riêng Văn và Ngữ, môn văn được học với tư cách là một môn nghệ thuật, và được học ngay từ lớp 1. Học văn là cái mẫu để giáo dục nghệ thuật, giúp trẻ em am hiểu nghệ thuật ở trình độ phổ thông, bằng cách giúp người học tự làm ra cái Đẹp nghệ thuật.

Chính vì thế, chương trình Văn tổ chức cho học sinh đi lại con đường mà người nghệ sĩ đã đi trong quá trình tạo ra tác phẩm nghệ thuật.

Con đường sáng tạo nghệ thuật của người nghệ sĩ như thế nào?

Lòng **đồng cảm**

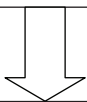
là cái nền của **tình cảm** nghệ thuật.

Với lòng đồng cảm, người nghệ sĩ có **cảm hứng** để làm ra tác phẩm.

Trong quá trình làm ra tác phẩm, người nghệ sĩ thực hiện ba thao tác tạo thành một NGỮ PHÁP NGHỆ THUẬT

- **Tưởng tượng** để tạo ra một hình tượng.
- **Liên tưởng** để tạo ra ý cho hình tượng.
- **Sắp xếp** các ý (**bố cục**) để tạo ra một tư tưởng cho cả tác phẩm.

Tạo thành tác phẩm

thuộc các loại hình nghệ thuật khác nhau.

Việc học văn của học sinh là làm lại dần dần các bước đó để tự mình tham gia vào công việc LÀM RA CÁI ĐẸP NGHỆ THUẬT. Chương trình học, vì thế sẽ được cấu tạo như sau:

LỚP 1

ĐỒNG CẢM

Lớp 1, các em bắt đầu học văn, phải tạo dựng được cho các em cái gốc của việc học văn đó là lòng đồng cảm.

ĐỒNG CẢM là một tình cảm của con người và chỉ con người mới có tình cảm đó.

Con vật không bao giờ có lòng đồng cảm. Con vật có thể nhìn đồng loại chết, thậm chí mẹ nhìn con chết, con nhìn mẹ chết, mà không mảy may động lòng.

Con người, nếu thơ dại quá, thì cũng chưa có nỗi lòng đồng cảm – nhiều em nhỏ vẫn tỏ ra không xúc động trước nỗi đau xảy đến với người thân.

Con người lớn lên, nếu không được giáo dục tử tế, thì cũng khó có nỗi lòng đồng cảm. Những con người đó sẽ trở nên vô cảm trước cuộc đời vui buồn của con người.

Nhưng ĐỒNG CẢM trong công việc *giáo dục nghệ thuật* có cách biểu hiện khác với lòng đồng cảm mang tính đạo đức. Khi giáo dục nghệ thuật cho con trẻ, chúng ta tạo ở con em một lòng đồng cảm mang tính *mỹ cảm*.

Chúng ta cần tổ chức công việc giáo dục nghệ thuật ngay từ lớp 1 và ngay từ độ tuổi này các em đã có ý thức đồng cảm như biểu hiện ở những nghệ sĩ lớn của loài người.

LỚP 2

TƯỞNG TƯỢNG

Đối với mỗi người, “tưởng tượng quan trọng hơn kiến thức” (Albert Einstein).

Đối với người nghệ sĩ, tưởng tượng là khả năng quan trọng nhất trong việc tạo nên hình tượng nghệ thuật – cách biểu đạt đặc trưng của mọi tác phẩm nghệ thuật.

Không phải là thứ tưởng tượng thụ động mà là tưởng tượng sáng tạo, tưởng tượng là để tạo ra một cái gì sáng tạo (tưởng tượng phóng túng).

Bằng thao tác tưởng tượng, trẻ em tự tạo ra cho mình những hình tượng như là xương cốt quan trọng hàng đầu của mọi công trình nghệ thuật.

LỚP 3

LIÊN TƯỞNG

Bản thân các hình tượng rời rạc chưa biểu đạt được ý nghĩa.

Bằng thao tác liên tưởng, trẻ em học cách tự tạo ra những ý nghĩa cho mọi hình tượng nghệ thuật.